

Міністерство освіти і науки України
Національний університет водного господарства
та природокористування
Навчально-науковий інститут економіки та менеджменту
Кафедра філософії та культурології

06-07-222М

Методичні вказівки

до семінарських занять та самостійного вивчення
навчальної дисципліни «**Філософія**»
для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
за освітньо-професійною програмою
«Архітектура та містобудування»
спеціальності «Архітектура та містобудування»
денної форми навчання

Рекомендовано науково-
методичною радою з якості
ННІБА
Протокол № 3 від 19.12. 2023 р.

Рівне – 2023

Методичні вказівки до семінарських занять та самостійного вивчення навчальної дисципліни «Філософія» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за освітньо-професійною програмою «Архітектура та містобудування» спеціальності «Архітектура та містобудування» денної форми навчання [Електронне видання] / Наконечна О. П. – Рівне : НУВГП, 2023. – 41 с.

Укладач: Наконечна О. П., доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософії та культурології.

Відповідальний за випуск: Шадюк Т. А., канд. філософських наук, доцент, завідувач кафедри філософії та культурології.

Керівник ОП «Архітектура та містобудування»: Потапчук І. В., кандидат архітектури, доцент кафедри архітектури та середовищного дизайну

Директор ННІБА

Макаренко Р. М.

© О. П. Наконечна, 2023

© НУВГП, 2023

Зміст

Вступ.....	4
1. Методичні поради по підготовці до семінарських занять.....	5
2. Зміст і структура програми навчальної дисципліни.....	6
3. Методи оцінювання знань.....	8
4. Плани семінарських занять.....	9
5. Тести підсумкового контролю.....	24
6. Методичне забезпечення.....	38
7. Література	39

Вступ

Метою вивчення дисципліни «Філософія» є прилучення до інтелектуального змісту людської духовності, формування навичок свідомого вирішення найперших питань людського світоорієнтування, самоусвідомлення та самоствердження шляхом ознайомлення з історичною еволюцією і сучасним змістом філософських проблем.

Освоєння філософської проблематики сприяє формуванню таких компетентностей як: особиста та соціальна, громадянська, культурної обізнаності та самовираження, необхідних для успішного спілкування та співпраці у вирішенні різноманітних завдань; інноваційності та творчої самореалізації сучасної особи у її життєдіяльності; здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння місця сфери власної професійної діяльності у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства і людини.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент оволодіє сучасними філософськими знаннями, набуде навичок філософського творчого та критичного мислення; здатності генерувати нові ідеї в професійній та суспільній діяльності; вміння до ефективної комунікації, самовдосконалення; розуміння соціально-економічних, екологічних, етичних й естетичних наслідків пропонованих рішень у сфері містобудування та архітектури; уміння обґрунтовано й переконливо відстоювати власну точку зору щодо світоглядних проблем буття.

Студент повинен знати:

- історичні особливості виникнення та характерні риси філософського типу духовності, особливості західного та східного типу філософування;
- основну філософську проблематику, характер її становлення та підходи до вирішення;
- систему категорій філософії;
- провідні тенденції і концепції сучасного філософування;

Студент повинен уміти:

- аргументовано розкривати зміст основних філософських концепцій і систем, вільно володіючи понятійним апаратом;
- розбиратися у сутнісних філософських питаннях буття, пізнання, цінностей, свободи та сенсу життя задля індивідуального та професійного становлення;

- застосовувати критично-рефлексивне мислення до аналізу сучасних проблем, що виникають в соціальній, професійній та індивідуальній життєдіяльності;
- переконливо та аргументовано відстоювати власну точку зору щодо світоглядних проблем буття.

1. Методичні поради по підготовці до семінарських занять:

Оскільки філософія повинна дати студенту цілісне, системне уявлення про світ, місце в ньому людини, включаючи соціокультурні параметри життя суспільства й особистості, освоєння змісту цієї дисципліни потребує цілеспрямованої роботи над вивченням спеціальної літератури, активної роботи на лекціях, практичних заняттях, самостійної роботи та виконання поставлених завдань.

Семінарські заняття є важливою формою самостійної роботи студентів по оволодінню змістом дисципліни «Філософія».

Вивчивши матеріал прослуханої лекції, студент готується до семінарського заняття відповідно до поданого плану. Необхідною умовою якісної підготовки є оволодіння понятійно-категоріальним апаратом філософської проблематики. Суттєву допомогу надає наповнення сторінки дисципліни на навчальній платформі Moodle: <https://exam.nuwm.edu.ua/course/view.php?id=1826>.

При підготовці студент повинен користуватися як базовою, так і допоміжною літературою, оволодіваючи філософською спадщиною через філософські тексти (першоджерела).

Для самостійної перевірки засвоєних знань до кожної теми подаються контрольні питання.

Поглибленому вивченню окремих питань сприяють індивідуальні завдання, що мають різний рівень складності, є сучасними та актуальними, готуючи які студенти мають можливість виявити аналітичні та розвинути творчі здібності та набути нових компетентностей та soft skills (і, звичайно, отримати додаткові бали).

2. Зміст і структура програми навчальної дисципліни

Назва змістовних модулів і тем	Кількість годин			
	Лекції	Практ. заняття	СРС	Разом
1	2	3	4	5
Модуль I				
Становлення та розвиток філософської проблематики				
Тема 1. Філософія: коло проблем та місце у культурі.	2	2	5	9
Тема 2. Типологія філософських систем.	4	2	15	21
Модуль II				
Основні проблеми сучасної філософії				
Тема 3. Філософське розуміння світу .	2	2	6	10
Тема 4. Духовні виміри людського буття.	2	2	7	11
Тема 5. Пізнання як філософська проблема.	2	2	10	14
Тема 6. Людина як проблема філософії.	2	2	10	14
Тема 7. Соціальне буття: філософський аналіз	2	2	7	11
Усього годин	16	14	60	90

1. Теми семінарських занять

№ з/п	Теми	Кількість годин
1.	Філософія: коло проблем та місце у культурі.	2
2.	Типологія філософських систем	2
3.	Філософське розуміння світу	2
4.	Духовні виміри людського буття	2
5.	Пізнання як філософська проблема	2
6.	Людина як проблема філософії	2
7.	Соціальне буття: філософський аналіз.	2
	Разом	14

Самостійна робота студентів

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Структура та функції філософського знання. Співвідношення філософії, науки, релігії, мистецтва, моралі.	5
2.	Сучасна практична філософія	7
3.	Особливості філософської думки України в контексті світової філософії та її роль у становленні ідентичності українців.	8
4.	Картина світу. Соціальний простір і час в архітектурі.	6
5.	Свідомість та мова в контексті сучасності.	7
6.	Пізнання і методологія. Синергетика як сучасна методологія.	10

7.	Людина перед викликами глобалізаційного, інформаційного, віртуального світу. Образ людини в архітектурі: культурно-історичний вимір.	10
8.	Техніка як соціокультурний феномен. Технократизм і проблеми гуманізації техніки	7
	Разом	60

3. Методи оцінювання знань

Для визначення рівня засвоєння студентами навчального матеріалу використовуються такі методи оцінювання знань:

- письмові п'ятихвилинки по змісту філософських категорій;
- оцінка за доповідь на семінарському занятті;
- тестування після вивчення кожного змістового модуля;
- оцінка за опрацювання першоджерел;
- оцінка за самостійну роботу;
- підсумковий екзамен.

Для діагностики знань використовується кредитно-модульна система зі 100-бальною шкалою оцінювання.

Розподіл балів, що присвоюються студентам

Поточне опитування та СРС									Іспит	Сума
Т1	Т2	Т3	Модуль 1	Т4	Т5	Т6	Т7	Модуль 2	40	100
6	6	5	10	6	5	6	6	10		

Екзамен у тестовій формі складається за умови скасування модульних контролів МК1 і МК2.

Модульна форма контролю включає в себе наступні форми робіт та оціночні бали за їх виконання

№ п.п	Види навчальної діяльності	Оціночні бали
1.	Відвідування практичних занять	1 б. за 1 заняття
2.	Підготовка письмового есе по проблемі	2 б.

3.	Доповідь на семінарському занятті	2 б. за 1 виступ
4.	Участь у дискусії під час семінарського заняття	0,5 б. за 1 заняття
5.	Підготовка конспекту першоджерел і використання його у відповіді	2 б.
6.	Виступ з доповіддю на студентській науковій конференції	3 б.
7.	Виступ з доповіддю на студентській науковій конференції в іншому вузі	5 б.
8.	Участь у конкурсі студентських наукових робіт	2 б.
9.	Участь у олімпіаді з філософії	2 б.
10.	Призове місце в олімпіаді, конкурсі есе чи конференції	5 б.
11.	За якісне ставлення до вивчення дисципліни	1 – 3 б.

4. Плани семінарських занять.

Тема 1. Філософія: коло проблем та місце в культурі

Основні категорії і поняття: світогляд, світовідчуття, світосприйняття, світорозуміння, переконання, цінності, рефлексія, міфологія, релігія, філософія, філософська культура, філософська ідея, епістемний та софійний типи філософування, філософська школа, філософський напрямок, філософська течія, філософська традиція.

План

1. Світогляд, його сутність та історичні типи. Філософія як тип світогляду.
2. Філософія в системі культури (філософія і релігія, філософія і наука, філософія і мистецтво, філософія і мораль).
3. Філософія як тип духовності. Багатоманітність форм і способів буття філософії.

Контрольні питання

1. Охарактеризуйте найсуттєвіші риси міфологічного і релігійного світогляду, та їх відмінність від філософського світогляду.

2. Розкрийте та аргументуйте особливість специфічних рис філософського мислення.
3. Розкрийте основні аспекти співвідношення філософії та світогляду.
4. В чому виявляється взаємозв'язок філософії і науки, філософії і релігії?
5. В чому полягає життєве призначення та функції філософії?
6. Чим обумовлюється багатоманітність форм і способів буття філософії?
7. Охарактеризуйте структуру філософії як системи знань.

Індивідуальні завдання

1. Розкрийте еволюцію змісту поняття «філософія», опрацювавши фрагменти роботи В. Віндельбанда.
2. В чому проявляється рефлексивна природа філософії?
3. Як ви розумієте вислів Х. Ортеги-і-Гассета, що «Філософія починається із сумніву в собі. Вона живе остільки, оскільки бореться з собою, заперечує себе»?
4. «Світогляд пов'язують із філософією, коли чекають від філософії впорядкування погляду на життя, на мету життя. Більше того, люди покладають на філософію найважливішу місію – дати їм світогляд... Ось чому філософія займає виняткове місце і в науковому житті, де є потреба в теоретичній цілісності, і в інших областях, які викликають інтерес до себе ширших людських мас. Якщо б у філософії відняли світогляд у окресленому вище значенні, то багато людей втратили б до неї інтерес» (Г. Рікерт). Прокоментуйте ці слова та охарактеризуйте співвідношення філософії та світогляду.
5. Обґрунтуйте думку, що філософія виступає як «літургія смислу», звернувшись до книги С. Кримського.
6. Розкрийте зміст поняття «філософська культура» та його значення для розуміння української філософії.
7. Розкрийте феномен філософської віри та його значення для розуміння сутності філософії та її співвідношення з релігією.
8. В чому виявляється практичне і життєтворче значення філософії? Яке її місце в сучасному світі?
9. Проаналізуйте співвідношення філософії та моралі, філософії та мистецтва.
10. Звернувшись до праці Д. Чижевського проаналізуйте співвідношення філософії та національності.

Література: базова [1-5]; допоміжна [4-10, 15].

Тема 2. Типологія філософських систем

Заняття 1.

Основні поняття і категорії: космоцентризм, натурфілософія, теїзм, метафізика, атомізм, світ ідей, неоплатонізм, теоцентризм, схоластика, номіналізм, реалізм, антропоцентризм, пантеїзм, гуманізм, раціоналізм, субстанція, дуалізм, деїзм, атеїзм, агностицизм, механістичний матеріалізм, діалектика, матеріалістична діалектика, категоричний імператив, абсолютна ідея, антропологічний матеріалізм, матеріалістичне розуміння історії.

План

1. Антична філософія: її особливості та ідейні здобутки.
2. Особливості філософії Середньовіччя та доби Відродження.
3. Філософія Нового часу (XVII та епоха Просвітництва).
4. Німецька класична філософія як втілення класичного типу філософування.

Контрольні питання

1. Де, коли, як і чому виникла філософія?
2. Охарактеризуйте специфіку східного і західного типів філософування.
3. Особливості Давньосхідної філософії та її ідейні здобутки.
4. Охарактеризуйте проблематику основних етапів розвитку античної філософії.
5. В чому своєрідність античної філософії і яким були її фундаментальні проблеми?
6. Розкрийте зміст основних ідей середньовічної схоластики.
7. В чому суть і роль розуміння відношення віри і розуму у вченні Томи Аквінського?
8. В чому полягає новизна основних ідей і тенденцій гуманізму Ренесансу?
9. В чому відмінність філософії Нового часу від попередніх етапів її розвитку?
10. Охарактеризуйте особливості проблематики філософії доби Просвітництва.
11. Які основні особливості німецької класичної філософії?
12. В чому полягає специфіка і роль марксистської філософії?

Індивідуальні завдання

1. Уважно проаналізувавши судження одного з авторитетів у галузі порівняльного аналізу східних та західних цивілізацій Рене Генона, виділіть особливості західного на східного типів філософування.
2. Звернувшись до уривку з роботи К. Ясперса «Витоки і смисл історії», охарактеризуйте його розуміння осьової доби. Яке значення має ця позиція для розуміння витоків філософії?
3. Опіраючись на аналіз літератури, підготуйте повідомлення про канонічні джерела, провідні ідеї та напрямки розвитку філософії Стародавньої Індії та її вплив на сучасну культуру.
4. Опіраючись на аналіз літератури, підготуйте повідомлення про канонічні джерела, провідні ідеї та напрямки розвитку і сучасність філософії Стародавнього Китаю.
5. Підготуйте повідомлення на тему: «Суть вчення Платона про буття», використавши при цьому фрагменти його діалогу «Банкет».
6. Звернувшись до уривку з праці Аристотеля, розкрийте зміст його категоріальної системи.
7. Окресліть історичне значення розуміння співвідношення віри і розуму, теорії «подвійної істини» для розвитку філософського мислення.
8. «Натурфілософія Д. Бруно – форма пантеїзму, що межує з його матеріалістичним розумінням». Як Ви розумієте цю думку? В чому відмінність пантеїзму М. Кузанського і Д. Бруно?
9. «Я вважаю за потрібне знайти одну істину, хоча б і в незначних речах, ніж довго сперечатися про величні питання, не досягаючи ніякої істини». Як Ви розумієте ці слова Г. Галілея?
10. «Два шляхи існують і можуть існувати для відшукування та відкриття істини. Один відразу починається від відчуттів та часткового до найзагальніших аксіом та, йдучи від непохитної їх істинності, обговорює середні аксіоми. Цим шляхом користуються і нині. Інший же шлях – виводить аксіоми з відчуттів і часткового, піднімаючись безперервно і поступово. Поки нарешті не приходять до найзагальніших аксіом. Це шлях істинний. Але ще не випробуваний» (Ф. Бекон).

Порівняйте описи двох шляхів пізнання. Простежте, які етапи у використанні кожного методу виділяє автор, і з'ясуйте різницю між цими шляхами пізнання. Чим, на Вашу думку, можна виправдати протиставлення цих шляхів? Який з наведених шляхів пізнання

виражає суть емпіризму, а який – раціоналізму? Використайте свої знання з природничих наук, а також досвід лабораторних робіт, щоб навести приклади кожного з шляхів пізнання.

11. Охарактеризуйте суть методу Р. Декарта, прореферувавши уривок з його праці.

12. «Оскільки відчуття нас інколи обманюють, я прийняв за необхідне припустити, що немає жодної речі, яка б була такою, якою нам уявляється...Приймаючи до уваги, що кожне уявлення, яке ми маємо у стані бадьорості, може з'явитись нам і у вісні, при тому, що це є дійсність, я вирішив уявити собі, що все, що будь-коли спало мені на думку, не більш істинне, ніж примари моїх снів. Але відразу ж я звернув увагу на те, що в цей самий час, коли я схилився до думки про ілюзорність всього на світі, було необхідно, щоб я сам, міркуючи таким чином, дійсно існував. І зазначаючи, що істина «Мислю, отже існую» настільки тверда і безсумнівна, що навіть найбільш навіжені припущення скептиків не можуть її похитнути, я прийшов до висновку, що можу без побоювань прийняти її за перший принцип шуканої мною філософії» (Р. Декарт).

Уважно прочитайте наведене міркування. Як можна витлумачити або пояснити своїми словами висловлювання «Мислю, отже існую»? Як ця теза вплинула на подальший розвиток філософії?

13. «Монада ...є...проста субстанція, що входить до складу складних; проста – значить така, що не має частин. Із необхідністю повинні існувати прості субстанції, оскільки існують прості субстанції, тому що існують складні, бо складна субстанція є...зібрання або агрегат простих (монад). Кожна монада необхідно повинна відрізнятися від іншої, бо ніколи не буває у природі двох істот...у котрих не можна було би знайти відмінності...Всяке створене буття – а, отже, і створена монада, – підлягає зміні і...такі зміни у монаді є безперервними. Нічого іншого не можна знайти у простій субстанції..., крім сприймань та їх змін. І тільки в них...є всі внутрішні дії простих субстанцій» (Г. В. Лейбніц).

Чи відповідає поняття «монада» у Г.Лейбніца поняттю «атом» у Демокріта? У наведеному тексті монада тлумачиться як матеріальне утворення чи як елемент духовного світу? Порівняйте вихідні онтологічні ідеї Б. Спінози та Г. Лейбніца: в чому вони співпадають, чим докорінно відрізняються? Якою мірою ці ідеї можна використати в наш час для пояснення дійсності?

14. Розкрийте основні риси та принципи раціонального мислення, які формулює Г. В. Лейбніц.

15. Розкрийте принципи філософії І. Канта, прореферувавши уривок з його роботи «Критика чистого розуму».

16. Як Ви розумієте зміст сентенції Г. В. Ф. Гегеля: «Що розумне, те дійсне, і що дійсне, те розумне»? Як вона пов'язана зі змістом філософської системи філософа? Охарактеризуйте розуміння філософії представниками німецької класичної філософії, звернувшись до їх позицій.

17. Розкрийте основні проблеми філософського вчення Л. Фюрбаха, звернувшись до його праць.

18. Звернувшись до праці К. Маркса «До критики політичної економії», охарактеризуйте сутність матеріалістичного розуміння історії.

Заняття 2. Плюралізм течій філософії ХХ століття: сцієнтизм і антисцієнтизм

Основні поняття і категорії: сцієнтизм, антисцієнтизм, позитивізм, неопозитивізм, структуралізм, ірраціоналізм, психоаналіз, екзистенціалізм, персоналізм, прагматизм, неотомізм, філософська антропологія, парадигма, філософія життя, тейярдизм, герменевтика.

План

1. Проблема наукового знання і мови в філософії ХХ ст.: неопозитивізм, постпозитивізм, структуралізм, герменевтика, прагматизм.

2. Нова постановка проблеми «людина-світ» у філософії другої половини ХІХ – ХХ ст.: філософія життя, психоаналіз, персоналізм, екзистенціалізм, філософська антропологія.

3. Особливості релігійної філософії ХХ ст.

Контрольні питання

1. Які особливості філософської парадигми, що формується в посткласичній філософії?

2. Охарактеризуйте основні напрями філософії ХХ ст.

3. Охарактеризуйте основні ідеї позитивізму, неопозитивізму, постпозитивізму.

4. В чому сутність і значення психоаналітичної філософії?

5. Назвіть представників і охарактеризуйте основні ідеї екзистенціалізму.

6. Якими є основні течії та особливості релігійної філософії ХХ ст.?

Індивідуальні завдання

1. Охарактеризуйте специфічні риси некласичного типу філософування та розкрийте суттєві зміни в філософському мисленні ХХ ст.

2. Виділіть основні риси позитивізму, звернувшись до позиції Л. Вітгенштейна .

3. Розкрийте сутність герменевтики, звернувшись до уривку з праці Г. Гадамера.

4. Прореферувавши уривки з робіт філософів різних напрямів ХХ ст., розкрийте зміст основних ідей тих філософських напрямів, які вони представляють.

5. Окресліть підходи до тлумачення людини М. Бердяєва, Ж.-П. Сартра, Е. Фромма, М. Гайдеггера, М. Шелера, звернувшись до їх творів.

Література: базова [2-5]; допоміжна [11, 14, 15].

Заняття 3. Філософська думка України (вноситься на самостійне вивчення)

Література: див. 06-07-144 Наконечна О. П. Методичні рекомендації до вивчення теми: «Філософська думка України» на семінарських заняттях з дисципліни «Філософія» для студентів всіх напрямів підготовки НУВГП.

Тема 3. Філософське розуміння світу

Основні поняття і категорії: світ, буття, картина світу, матерія, субстанція, свідомість, універсум, рух, спокій, розвиток, прогрес, простір, час, дуалізм, монізм, плюралізм, детермінізм, діалектика, метафізика, догматизм, суперечність, закони та категорії діалектики, синергетика.

План

1. Проблема буття в історії філософії та її категоріальні визначення.
2. Проблема єдності та багатоманітності світу. Поняття субстанції та матерії.

3. Просторово-часові характеристики світу: наукові та філософські підходи.

4. Ідея розвитку та її філософське осягнення.

Контрольні питання

1. В чому полягає філософський зміст проблеми буття?

2. Яка відмінність в осмисленні проблеми буття в східній і західній філософії?
3. Особливості підходів до проблеми буття в класичній та некласичній філософії.
4. Як співвідносяться категорії «буття», «матерія» і «субстанція»?
5. Що таке простір та час? Як змінилось їх тлумачення в ХХ ст.?
6. Як співвідносяться поняття «рух» та «розвиток»?
7. Що таке «діалектика», які існують форми діалектики?
8. В чому особливість синергетичного підходу до розуміння світу?
9. Що таке картина світу, які існують картини світу?

Індивідуальні завдання

1. Розкрийте аспекти, що характеризують фундаментальність та людиновимірність проблеми буття у філософії.
2. Підготуйте повідомлення на тему: «Особливості некласичного розуміння буття». Розкрийте місце онтології в системі сучасного філософського знання.
3. Опрацювавши фрагменти роботи Аристотеля «Метафізика», розкрийте розуміння ним буття та його основ. Яке значення має вчення Аристотеля для розробки проблематики філософського розуміння світу?
4. Здійсніть порівняльний аналіз вирішення проблеми буття в історії філософії: античній, середньовічній та новоєвропейській.
6. Охарактеризуйте сучасні підходи до розуміння світу.
7. Охарактеризуйте особливості синергетики як сучасної концепції розвитку.
8. Що таке життєвий світ? Яке місце це поняття займає в осмисленні взаємозв'язку людини і світу?
9. Розробити план-проспект для обговорення основних питань щодо проблеми «Соціальний простір і час в архітектурі: філософські й культурні виміри».

Література: базова [1-5]; допоміжна [3, 4, 10, 13, 15].

Тема 4. Духовні виміри людського буття

Основні поняття і категорії: дух, душа, духовність, тип духовності, свідомість, спілкування, мова, ідеальне, інформація, цілепокладання, творчість, свідоме, несвідоме, надсвідоме, самосвідомість, психіка, предметність, цілісність, діяльність, ментальність, національна самосвідомість.

План

1. Дух, душа, духовність та їх осмислення в філософії.
2. Історико-філософські тлумачення свідомості. Концепції походження свідомості.
3. Суттєві ознаки та структура свідомості. Свідомість і мова.
4. Самосвідомість: сутність, рівні та форми.

Контрольні питання

1. Як співвідносяться поняття «дух», «душа», «духовність»?
2. Що таке свідомість та які її суттєві властивості?
3. В чому виражається ідеальність свідомості?
4. Охарактеризуйте структуру і функції свідомості.
5. Що таке самосвідомість і яка її структура та роль у взаємодії людини і світу?
6. В чому полягає філософський смисл вчення про несвідоме?

Індивідуальні завдання

1. Розкрийте розуміння духу і духовності у філософії Гегеля.
2. Охарактеризуйте особливості підходу до проблеми духовності в роботі Е. Гуссерля «Криза європейського людства і філософія».
3. Яке співвідношення, на думку С. Франка, існує між свідомістю і душевним життям? Висловіть свою позицію.
4. Розкрийте та охарактеризуйте основні концепції походження свідомості.
5. Обґрунтуйте співвідношення між процесами походження свідомості та походження людини.
6. Розкрийте структуру свідомості, звернувшись до праці З. Фрейда «Я та Воно».
7. Ознайомившись з роботою К. Юнга «Архетипи колективного несвідомого. Вибрані праці з психології», покажіть взаємозв'язок свідомого і несвідомого в структурі особистості і зв'язок останнього з поняттям «ментальність».
8. Охарактеризуйте природу ідеального.
9. Звернувшись до праці С. Кримського виділіть основні риси, що характеризують особливості української національної ментальності.
10. Розкрийте співвідношення мови і мислення, звернувшись до праці О. Потебні.

Література: базова [1-5]; допоміжна [4, 10, 13-15].

Тема 5. Пізнання як філософська проблема .

Основні поняття і категорії: види пізнання, досвід, знання, суб'єкт, об'єкт, предмет, гносеологія, агностицизм, чуттєве пізнання,

раціональне пізнання, скептицизм, релятивізм, догматизм, істина, заблудження, практика, наука, епістемологія, методологія, метод, парадигма, практика, наукова теорія, наукова картина світу.

План

1. Осмислення проблеми пізнання: історико-філософський контекст.
2. Сутність, види та філософські принципи пізнання.
3. Пізнавальний процес і теорія істини. Основні концепції істини.
4. Наукове пізнання та наука: основні риси, поняття, методологія.
5. Наука в сучасному світі.

Контрольні питання

1. Що є предметом дослідження гносеології та які гносеологічні позиції Ви знаєте?
2. Охарактеризуйте види пізнання, рівні та форми.
3. Назвіть основні філософські принципи пізнання.
4. Розкрийте основні концепції істини.
5. Які функції виконує практика в процесі пізнання?
6. В чому полягає специфіка наукового пізнання?
7. В чому полягає специфіка та відмінність емпіричного та теоретичного рівнів наукового пізнання?
8. Охарактеризуйте основні ознаки науки.
9. Окресліть етапи та закономірності розвитку науки.
10. Що являє собою наука як соціокультурний феномен?
11. Розкрийте особливості сучасної постнекласичної науки.

Індивідуальні завдання

1. Спробуйте пояснити, які переваги для осмислення пізнання дає трактування його як взаємодії суб'єкта та об'єкта, а в чому виявляються недоліки такого трактування?
2. Як співвідносяться між собою «пізнання» і «знання»?
3. Проаналізуйте уривок з твору Г. Гадамера «Істина і метод та розкрийте основні аспекти висловленого ним розуміння поняття «досвід».
4. Що таке картина світу? Назвіть і охарактеризуйте різні картини світу.
5. Звернувшись до позицій Р. Декарта і Г. Лейбніца, В. Соловйова розкрийте сутність раціоналізму.
6. Чи можна розглядати істину як процес? Які характеристики пізнання і знання підтверджують це? Аргументуйте відповідь.

7. Т. Аквінський писав: «Істина – це ніщо інше, як узгодженість між розумом, що судить і тою реальністю, що стверджується». Спробуйте оцінити це одне з найдавніших розумінь істини, зокрема – пояснити, що таке відповідність уявлень та речей, як їх можна встановити? Чи може взагалі бути відповідність між розумовими конструкціями та дійсними речами?
8. Прореферувавши уривок з праці П. Копніна «Гносеологічні та логічні основи науки», охарактеризуйте підходи до характеристики істини та її критеріїв.
9. Охарактеризуйте співвідношення понять «гносеологія» та «епістемологія» та сучасні тенденції розвитку епістемології.
10. Які базові принципи і складові науки наводить С. Кримський? Що є, на його думку, ідеалом науки?
11. Яким є зв'язок парадигми філософського мислення із методологією?
12. Охарактеризуйте роль наукової парадигми у розвитку наукового знання, звернувшись до позиції Т. Куна.
13. Розкрийте основні типи раціональності і покажіть їх обумовленість розвитком європейської культури.
14. Чи є наукова раціональність синонімом методології науки? Аргументуйте відповідь.
15. Охарактеризуйте методологічні принципи, які розробляє П. Фейєрабенд, та покажіть їх взаємозв'язок і відмінність від раціоналістичної методології.
16. Чи є актуальними для сучасного етапу розвитку науки існування псевдонаукового знання? Обґрунтуйте свою думку.
17. Визначте роль синергетики у розвитку сучасної наукової методології, проаналізувавши моделі розвитку науки у світлі синергетики.
18. Як ви розумієте і можете обґрунтувати людиновимірність сучасного наукового пізнання?

Література: базова [1, 3-5]; допоміжна [4, 15].

06-07-153 Методичні рекомендації до вивчення теми «Пізнання як філософська проблема» на семінарських заняттях з дисципліни «Філософія» для студентів усіх спеціальностей НУВГП денної форми навчання / О. П. Наконечна. – Рівне: НУВГП, 2017. – 32 с.

Тема 6. Людина як проблема філософії

Основні поняття і категорії: людина, сутність, існування, екзистенція, антропосоціогенез, індивід, індивідуальність, особа, особистість, соціалізація, свобода, вибір, необхідність, відповідальність, творчість, відчуження, сутнісні сили людини, життя, смерть, безсмертя, сенс життя.

План

1. Сутність людини в історико-філософському контексті. Есенційний та екзистенційний підходи до тлумачення сутності людини.
2. Проблемність людського буття.
3. Буття людини як буття можливого: творчість, свобода, вибір, відповідальність.
4. Проблема достотності людського буття. Сутність відчуження, форми його вияву та шляхи подолання.
5. Проблема сенсу життя і способи його філософського осмислення.

Контрольні питання

1. В чому відмінність есенційного та екзистенційного підходів до тлумачення сутності людини?
2. Що таке антропосоціогенез?
3. В чому виявляється проблемність людського буття?
4. Як співвідносяться поняття «особа», «особистість», «індивід» та «індивідуальність»?
5. В чому проявляється багатоманітність та багатовимірність людського буття?
6. Процес соціалізації особистості: в чому його суть та якими шляхами він здійснюється?
7. Окресліть основні підходи до проблеми сенсу буття людини.
8. Який зміст вкладається в поняття «свобода особистості»?
9. Що таке відчуження особистості, які його причини та шляхи подолання?
10. В чому виявляється зміст проблема достотності людського буття?
11. Що робить людину особистістю?

Індивідуальні завдання

1. Спробуйте дати загальну оцінку основним концепціям походження людини і поясніть, чому в різних версіях походження людини так чи інакше проглядається сперечання еволюціонізму та креаціонізму? Як Ви вважаєте, якою мірою біблійна версія творення людини може бути прийнята сучасною наукою?

2. Які риси, на Вашу думку, роблять людину людиною?
3. Прокоментуйте два положення Ж.-П. Сартра: «Існування людини передує її сутності», «Людина постійно знаходиться поза собою. Сама проектує себе та спрямовуючи себе назовні, вона існує як людина». В якому сенсі людина знаходиться поза собою? Якими прикладами Ви можете підтвердити тезу про те, що існування передує сутності людини?
4. Сформулюйте основні позиції щодо людини, висловлені Е. Фроммом, і обґрунтуйте своє ставлення до них.
5. Охарактеризуйте основні проблеми свободи особистості, звернувшись до праці Е. Фромма.
6. М. Шелер писав, що як особистість людина підноситься над протилежністю організму та навколишнього світу. Наведіть аргументи М. Шелера і своє ставлення до цієї проблеми.
7. Наведіть аргументи на користь твердження К. Ясперса: «Бути людиною – це бути вільною». Розкрийте деякі інші спроби тлумачення сутності людини, скориставшись роботою К. Ясперса .
8. Обґрунтуйте відмінність гуманістичного тлумачення свободи від практично-волюнтаристського. Який зв'язок існує між свободою та відповідальністю?
9. Що являє собою відчуження як стан людського буття і як та ким проблема відчуження осмислювалась в історико-філософських дослідженнях.
10. В. Франкл писав: «Бути людиною – це значить бути оберненою до сенсу, що вимагає здійснення, та до цінностей, що потребують реалізації». Наведіть аргументи щодо цього твердження.
11. Обґрунтуйте, чому в постіндустріальному суспільстві виникла проблема виживання людини та які аспекти вона в себе включає? Які шляхи вирішення пропонує А. Швейцер?
12. Які, на Ваш погляд, зміни відбуваються з людиною в інформаційному суспільстві? Як вирішуються ці проблеми в сучасній філософії?
13. Охарактеризуйте роль духовності в самоздійсненні людини, звернувшись. Виділіть проблеми для обговорення.
14. Хто з видатних філософів ХХ століття і яким чином аналізує поняття «достотності» людського буття?
15. Як Ви розумієте тлумачення людини, як істоти здатної перевершувати себе?

Література: базова [1-5]; допоміжна [3, 4, 10, 12-16].

Тема 7. Соціальне буття: філософський аналіз

Основні поняття і категорії: соціальна філософія, природа, соціальне, суспільство, системність суспільства, суспільно-економічна формація, смислова структура суспільства, цивілізація, теорія культурно-історичних типів, держава, громадянське суспільство, свобода, історія, історизм, суспільний прогрес, сенс історії, чинники історії, техніка, технократизм, філософія техніки, глобалізація, глобальні проблеми, глобалізм.

План

1. Людина – природа – суспільство: особливості взаємодії.
2. Філософське розуміння суспільства. Суспільство як система.
3. Історичність буття суспільства. Сенс історії.
4. Глобальні проблеми сучасності і майбутнє людства. Феномен глобалізації.

Контрольні питання

1. Назвіть основні проблеми та завдання соціальної філософії
2. Що таке суспільство?
3. Які існують підходи до тлумачення суспільства?
4. Що являє собою суспільство як цілісна система?
5. В чому виявляється історичність буття суспільства?
6. В чому полягає відмінність між поняттями «суспільство» та «громадянське суспільство»?
7. В чому полягає багатовимірність суспільного розвитку?
8. В чому суть проблеми спрямованості історичного розвитку?
9. Назвіть основні джерела розвитку суспільства.
10. В чому виявляється сутність суспільного прогресу і які основні концепції суспільного прогресу?
11. Якими є структура та функції соціальних інститутів?
12. В чому сутність процесу глобалізації?
13. Що таке техніка як соціокультурний феномен?

Індивідуальні завдання

1. Визначте сутність поняття «суспільство». Обґрунтуйте, чи існують закони його розвитку.
2. Як Ви розумієте вислів: «Достотна соціальність стверджується в людському бутті як особистісне начало»?
3. Назвіть філософів та їх ідеї, що суттєво вплинули на розвиток соціальної філософії.

4. Назвіть якими є об'єктивний та суб'єктивний чинники в розвитку суспільства та наведіть приклади їх взаємозв'язку.
5. Проаналізуйте процес становлення та етапи розвитку відносин суспільства з природою. Які висновки Ви можете зробити на основі цього аналізу?
6. Обґрунтуйте, в чому полягає спільність та відмінність формаційного та цивілізаційного підходів до осмислення розвитку суспільства?
7. Як співвідносяться поняття «прогрес» та «регрес» в історії. якою мірою можна вважати виправданими переконання у незворотному ході суспільного прогресу?
8. Охарактеризуйте розуміння О. Шпенглером культури і цивілізації, звернувшись до праці «Присмерк Європи».
9. Звернувшись до праці Х. Ортеги-і-Гассета «Бунт мас» виділіть основні проблеми розвитку сучасного суспільства і охарактеризуйте їх. Чи згодні Ви з позицією автора?
10. Обґрунтуйте розуміння комунікаційної природи суспільства та її значення для повноти осмислення природи суспільства. Хто з філософів вніс найбільший вклад в розробку цієї проблеми?
11. Підготуйте короткий виступ на тему: «Концепція громадянського суспільства та її значення для розвитку сучасного українського суспільства».
12. Які характерні риси є властивими для сучасної цивілізації? Обґрунтуйте свою позицію.
13. Дайте характеристику постіндустріального суспільства.
14. Охарактеризуйте основні ідеї С. Гантінгтона, прореферувавши уривок з його праці «Зіткнення цивілізацій». Чи згодні Ви з позицією автора?
15. Обґрунтуйте основні риси та проблеми глобалізації.
16. Як Ви розумієте позицію М. Вебера стосовно впливу духовних чинників на розвиток різних сфер суспільства? Які приклади можна навести з історії розвитку архітектури?
17. Які підходи до проблеми «кінця історії» сформувалися у новітній філософії ХХ ст.? Розкрийте їх зміст.
18. Що таке філософія техніки? Окресліть коло основних філософських проблем технічного знання й інженерної діяльності.
19. Охарактеризуйте роль науки та техніки у вирішенні проблем сучасної цивілізації. Аргументуйте відповідь.

20. В чому полягає «ноосферна стратегія сталого розвитку» та її значення для вирішення глобальних проблем сучасності? Чи має ця концепція практичне значення для розвитку сучасного містобудування?

Література: базова [1, 3-5]; допоміжна [11, 15, 16].

5. Тести підсумкового контролю

1. Ірраціоналістичні засади мають філософські системи:
а) Гегеля; б) Бергсона; в) Ніцше; г) Вітгенштейна; д) Канта.
2. Кантівський категоричний імператив – це:
а) релігійна заповідь; б) безумовна моральна вимога;
в) соціально-правова вимога; г) економічний закон;
д) соціальний принцип.
3. Визначте позицію теоцентризму у підході до людини:
а) людина – частина космосу; б) людина – частина природи;
в) людина створена за образом і подобою божою;
г) людина – вінець еволюції; д) людина – міра всіх речей.
4. Складовими філософської системи Г. Гегеля постають:
а) етика, естетика, монадологія, феноменологія духу;
б) феноменологія духу, логіка, філософія природи, філософія духу, етика, естетика;
в) критика чистого розуму, практичного розуму та здатності судження.
5. У якому розділі філософії основним поняттям є поняття «істини»?
а) метафізика; б) філософія культури; в) гносеологія;
г) онтологія; д) соціальна філософія.
6. Характерними рисами недіалектичного способу мислення є:
а) визнання суперечності як джерела розвитку;
б) мислення за принципом «або – або»;
в) визнання взаємопереходу кількісних змін у якісні;
г) переконаність у завершеності всіх світових зв'язків;
д) принцип біфуркації.
7. Який напрям у гносеології розвивав Р. Декарт?
а) конвенціоналізм; б) скептицизм; в) раціоналізм;
г) інтуїтивізм; д) прагматизм.
8. Хто з філософів досліджував монади як субстанцію буття?
а) Т. Гоббс; б) Дж. Берклі; в) Г. Лейбніц; г) Ф. Бекон; д) Гегель.

9. Яке з визначень матерії найповніше розкриває її філософський зміст?

- а) це все, що має масу та енергію; б) це сукупність відчуттів;
- в) це все, що складається з атомів;
- г) це поняття для позначення об'єктивно-реального буття світу в часі, просторі, русі;
- д) соціальне буття.

10. Поняття «суспільно-економічна формація» введене у наукове використання:

- а) Л. Фюрбахом; б) Г. Гегелем; в) К. Марксом; г) М. Вебером;
- д) О. Шпенглером.

11. Виявіть помилкове судження:

- а) наука – це форма суспільної свідомості;
- б) наука – це система знань, накопичених людством;
- в) наука – це форма духовного виробництва знань;
- г) наука – це сфера людської діяльності що, склалась історично, і спрямована на вироблення та систематизацію об'єктивних знань про дійсність;
- д) наука – це ірраціональний засіб пізнання.

12. Схильність людини до певного роду діяльності, яка буде їй вдаватися й приносити моральне задоволення, у філософській системі Г.С. Сковороди носить назву:

- а) кордо центризм; б) сродна праця; в) титанічна праця;
- г) Сізіфова праця; д) улюблена праця.

13. Людина стає особистістю:

- а) від моменту народження; б) коли починає жити відповідно до норм, прийнятих у суспільстві;
- в) коли починає вірити в існування надприродних сил;
- г) коли вільно обирає і творить свій образ і бере на себе повноту відповідальності;
- д) коли починає діяти, не звертаючи уваги на зовнішні заборони.

14. З наведених філософів визначте, хто розвивав ідеї:

- 1) неопозитивізму; 2) структуралізму:
- а) Ж.-П. Сартр; б) Леві-Строс; в) К. Поппер; г) Фуко; д) Б. Рассел

15. Логіко-методологічний аналіз науки є проблемою:

- а) екзистенціалізму;
- б) позитивістської філософії;
- в) персоналізму;

г) аналітичної філософії;

д) прагматизму.

16. Яке з тверджень повніше відтворює позицію антисцієнтизму?

а) наука – джерело прогресу людського суспільства;

б) наукові досягнення можуть бути використані як на благо, так і на зло;

в) об'єктивна істина є абсолютною цінністю;

г) наука як вища форма суспільної свідомості має право на панівну роль у всіх сферах діяльності;

д) наука за сучасних умов стала ворожою щодо людини і веде до дегуманізації природи і суспільства.

17. Об'єднайте названих філософів за близькістю їх світоглядних позицій у підході до розуміння людини:

а) Бердяєв; б) Камю; в) Гольбах; г) Маркс; д) Декарт.

18. Яке з наведених тверджень співпадає з позицією антропоцентризму?

а) людина – суспільна істота, наділена розумом;

б) людина – економічна істота;

в) людина – образ і подоба Бога;

г) людина – центр світобудови;

д) людина – вінець природної еволюції?

19. Визначальною ознакою цінностей є :

а) справедливість і добропорядність; б) коштовності і багатство;

в) те, що значиме у житті; г) те, що необхідне у житті; д) те, що відповідає індивідуальним потребам людини.

20. Філософське поняття «буття» це:

а) Всесвіт; б) матерія; в) природа;

г) поняття для означення всього існуючого;

д) все, що існує об'єктивно.

21. Головною рисою філософії Середньовіччя є:

а) раціоналізм; б) космоцентризм; в) теоцентризм; г) ірраціоналізм;

д) антропоцентризм.

22. Об'єктом соціальної філософії є:

а) матерія та її властивості; б) природа та сутність суспільства;

в) природа та сутність особистості;

г) природа та сутність свідомості;

д) проблема можливостей пізнання.

23. Як називається філософська позиція сформульована І. Кантом: «чини так, щоб ти завжди ставився до людства в своєму лиці і в лиці будь-кого іншого як до цілі, і ніколи як до засобу»?

а) пантеїзм; б) гуманізм; в) суб'єктивізм; г) деїзм; д) теїзм.

24. Які школи відносяться до

1) ортодоксальних, 2) неортодоксальних систем давньоіндійської філософії?

а) буддизм, б) веданта, в) йога, г) джайнізм, д) міманса?

25. Професійна філософія виникає в Україні в:

а) монастирях, б) університетах, в) Києво-Могилянській академії, г) братських школах, д) Київському Національному університеті.

26. Яка основна проблематика конфуціанства?

а) стосунки між людьми у суспільстві;
б) відповідність дій людини законам природи;
в) взаємовідносини людини і Бога;
г) формування і дотримання логічних законів;
д) пошук першооснови.

27. Німецький філософ К.Маркс став засновником:

а) теорії суспільного договору; б) цивілізаційного підходу;
в) матеріалістичного розуміння історії; г) діалектики, як вчення про всезагальний розвиток; д) антропоцентризму.

28. В якому із напрямків східної філософії стверджується, що буття – це страждання?

а) буддизм; б) конфуціанство; в) даосизм; г) джайнізм;
д) веданта.

29. Людина з точки зору філософії – це:

а) суб'єкт культури; б) продукт обставин; в) образ і подоба Божа;
г) етап розвитку природи; д) єдність природного, соціального і духовного.

30. В якому з висловлювань найбільш повно визначена сутність філософії?

а) філософія – це наука про закони та форми правильного мислення;
б) філософія – це мудрість взагалі;
в) філософія – це система загальних теоретичних поглядів на світ, людину та її місце в світі;
г) філософія – це тип духовності;
д) філософія – це картина світу

31. Виберіть поняття, через які розкривається проблема духовного у філософії:
а) матерія; б) свідомість; в) цінності; г) природа; д) культура.
32. Сутність свободи людини – це:
а) незалежність людини від суспільства;
б) знання природної необхідності і дії на його основі;
в) знання історичної необхідності і дії на його основі;
г) анархічна поведінка людини;
д) здатність до свідомого вибору стратегії власної життєдіяльності.
33. Теорію природних прав людини розробив:
а) Ламетрі; б) Гельвецій; в) Гердер; г) Локк; д) Руссо.
34. Що є найбільш характерним для філософії скептицизму?
а) осяяння; б) сумнів; в) переконання; г) одкровення; д) знання.
35. Формами абстрактного мислення є:
а) умовивід; б) сприйняття; в) поняття; г) відчуття; д) судження.
36. З яким твором пов'язана слава митрополита Іларіона як філософа:
а) Повість минулих літ; б) Ізборник Святослава;
в) Слово про Закон і благодать; г) Слово о полку Ігоревім;
д) Шестидень.
37. Які основні течії сцієнтизму філософії ХХ ст.?:
а) аналітична філософія; б) неокантіанство; в) позитивізм;
г) структуралізм; д) неотомізм.
38. Вчення, що має своїм предметом систему цінностей – це:
а) аксіологія; б) герменевтика; в) гедонізм; г) онтологія;
д) аскетизм.
39. Ідея – центральна категорія філософії:
а) Геракліта; б) Піррона; в) Платона; г) Парменіда;
д) Аристотеля.
40. Ключовими поняттями у герменевтиці є:
а) сприйняття; б) розуміння; в) пророкування; г) знання;
д) інтерпретація.
41. Хто з наведених мислителів вперше в центр філософії ставить проблему людини як моральної істоти?:
а) Протагор; б) Платон; в) Сократ; г) Сенека; д) Піррон.
42. Що спільного між релігією і філософією?:
а) метафізичні міркування; б) науковість; в) визнання авторитетів; г) віра; д) орієнтація на смисло-життєві пошуки людини.
43. Теорія «недіяння» – основний принцип:

а) даосизму; б) буддизму; в) конфуціанства; г) іудаїзму;
д) синтоїзм.

44. Які з наведених методів пізнання відносяться до

1) теоретичного, 2) емпіричного рівнів пізнання:

а) спостереження; б) формалізація; в) аналіз і синтез;

г) порівняння; д) експеримент; е) ідеалізація;

є) індукція і дедукція.

45. Хто з філософів античності вперше запропонував логіку як головне знаряддя пізнання?:

а) Платон; б) Аристотель; в) Демокрит; г) Піфагор; д) Конфуцій.

46. За своїми найпершими характеристиками українська філософія тяжіла до:

а) морального повчання та життєвих настанов;

б) вибудовування абстрактно-теоретичних конструкцій;

в) містико-афористичної символіки; г) натурфілософії;

д) кордоцентричності.

47. Систематизатором Середньовічної філософії був:

а) Оріген; б) Августин Блаженний; в) Тома Аквінський;

г) Дунс Скот; д) П'єр Абеляр.

48. Яке з визначень розкриває сутність понять

1) догматизм, 2) агностицизм:

а) джерелом пізнання світу є апіорні категорії розсудку;

б) джерелом пізнання є досвід;

в) розуміння істини, як незмінної завжди і при всіх умовах;

г) заперечення можливості повного і достовірного пізнання сутності світу;

д) почуття є головною формою достовірного пізнання.

49. Яка основна ідея філософії українського романтизму?

а) утвердження богоподібності людини;

б) утвердження ідеальної людини, яка прагне до знань;

в) утвердження духовних сил народу, життєлюбства, оптимізму, мужності простих людей в їх нелегких буденних справах, самоусвідомлення національної ідентичності;

г) змалювання селянського життя;

д) написання віршових творів.

50. Визначте позицію в якій вірно названі видатні діячі Києво-Могилянської Академії:

а) Петро Могила, Йов Борецький, Іван Вишенський;

- б) Стефан Яворський, Дмитро Донцов, Мелетій Смотрицький;
- в) Георгій Кониський, Стефан Яворський, Микола Костомаров;
- г) Георгій Щербацький, Інокентій Гізель, Феофан Прокопович.

51. Вкажіть напрями філософії ХХ ст.:

- а) екзистенціалізм;
- б) номіналізм;
- в) томізм;
- г) структуралізм;
- д) ірраціоналізм.

52. Визначте конвенційну концепцію розуміння істини:

- а) результат угоди між ученими;
- б) відповідність знання дійсності;
- в) очевидне і ясне знання;
- г) корисне знання;
- д) божий дар.

53. Хто з філософів не є ірраціоналістом?:

- а) Р. Декарт; б) А. Шопенгауер; в) Ф. Ніцше; г) А. Бергсон;
- д) І. Кант.

54. Серед названих форм пізнання виділіть ті, що відносяться до:

1) чуттєвого пізнання; 2) логічного пізнання:

- а) судження; б) поняття; в) відчуття; г) сприйняття; д) умовивід.

55. Визначте, які типи філософування: 1) софійний, 2) епістемний знайшли вираження в наведених нижче висловлюваннях:

- а) філософія – це епоха схоплена в думці (Гегель);
- б) філософія – це стислий виклад науки свого часу (О. Конт);
- в) предмет філософії – логічний аналіз мови науки (Л. Вітгенштейн);
- г) головне питання філософії – це питання про те, чи варто людині жити (А. Камю);
- д) філософія є перш за все вчення про смисл людського існування (М. Бердяєв).

56. Моністичні погляди на світ знаходимо у системах:

- а) Декарта; б) Демокрита; в) Августина; г) Лейбніца; д) Гегеля.

57. Філософська антропологія – це:

- а) філософський напрям, який займається проблемою сутності людини; б) теорія антропогенезу; в) антимарксизм;
- г) філософський розділ, що вивчає проблему цінностей;
- д) філософський напрям, який займається проблемою тлумачення текстів.

58. Який з напрямів сучасної філософії займається дослідженням проблеми інтенціональності свідомості?:

а) феноменологія; б) «філософія життя»; в) герменевтика;
г) персоналізм; д) екзистенціалізм.

59. Виділіть риси, які характеризують філософію Просвітництва.

а) теоцентризм; б) ірраціоналізм; в) раціоналізм;
г) антропоцентризм; д) пантеїзм; е) механіцизм;
є) детеологізація.

60. Одним із засновників екзистенціалізму був:

а) І. Кант; б) Сенека; в) С. Кіркегор; г) О. Конт; д) Е. Муньє.

61. Яке з визначень є правильним: субстанція – це:

а) світ як ціле; єдиний Всесвіт; б) інобуття абсолютної ідеї;
в) поняття для означення всього існуючого;
г) те, що лежить в основі; д) об'єктивно-реальне буття світу в часі, просторі, русі.

62. Серед наведених відповідей вкажіть ту, яка розкриває сутність

1) онтології, 2) аксіології:

а) це філософське вчення про буття;
б) це філософське вчення про цінності;
в) це філософське вчення про походження Всесвіту;
г) це філософське вчення про мислення;
д) це філософське вчення про суспільство.

63. Кому належить вислів: «Пізнай самого себе»:

а) Геракліту; б) Сенеці; в) Сократу; г) Марксу; д) Фоєрбаху.

Як Ви його розумієте?

64. Згідно з вченням Г. Сковороди, буття є взаємодією світів:

а) матеріального, ідеального, дуалістичного;
б) макрокосму, мікрокосму і символічного світу;
в) дикого, варварського й цивілізованого світів;
г) світ ідей і світ речей;
д) Дім-Поле-Храм.

65. Знайдіть неправильне судження:

а) поняття «людина» і «особистість» тотожні.
б) людина – істота антропологічна, особистість – соціальна;
в) людина стає особистістю, коли опановує культурою і мораллю;
г) особистість – суспільно і морально розвинена людина;
д) поняття «людина» і «особистість» нетотожні.

66. Згідно з Т. Куном «визнання всіма наукового досягнення, яке протягом певного часу дає науковому співтовариству модель постановки проблем та їх вирішення»:

а) наукова революція; б) теорія; в) ідея; г) парадигма; д) істина.

67. Яке з тверджень відображає субстанційну концепцію простору і часу:

а) простір і час нерозривно пов'язані з матерією;

б) простір і час є абсолютними сутностями, які не залежать від матерії;

в) простір і час є об'єктивними формами існування матерії;

г) простір і час є формами людського сприйняття;

д) простір і час є корінними умовами буття.

68. Якому з напрямів сучасної світової філософії належить теза: «Існування людини передує її сутності»?:

а) «філософія життя»; б) психоаналіз; в) неопозитивізм;

г) герменевтика; д) екзистенціалізм.

69. Як співвідносяться філософія і світогляд?:

а) філософія – частина світогляду; б) світогляд – частина філософії;

в) філософія і є світогляд; г) філософія – теоретична форма світогляду; д) філософія передує виникненню світогляду.

70. Представниками німецької класичної філософії є:

а) Т. Аквінський; б) А. Шопенгауер; в) Г. Гегель; г) А. Бергсон;

д) Л. Фюрбах.

71. Класичний період античної філософії пов'язаний з такими мислителями:

а) Ксенофонт, Парменід, Демокрит;

б) Сократ, Платон, Аристотель;

в) Зенон, Сенека, Епікур;

г) Геракліт, Фалес, Піфагор;

д) Піррон, Секст Емпірик, Плотін.

72. Логос у філософії античності – це:

а) логіка пізнання; б) всезагальний закон космосу, його порядок і гармонія; в) квінтесенція; г) заперечення існування богів;

д) єдність матерії і форми.

73. Який з напрямів сучасної філософії досліджує проблему «пограничної ситуації» в людському житті?:

а) філософія життя; б) філософська антропологія;

в) екзистенціалізм; г) персоналізм; д) герменевтика.

74. Розрізнення знання і мудрості вперше було зроблене:

- а) Аристотелем; б) Сенекою; в) Платоном; г) Сократом;
- д) Епікур.

75. Які риси не виражають сутність синергетики:

- а) самоорганізація; б) нелінійність; в) механіцизм;
- г) точка біфуркації; д) детермінізм.

76. Філософське вчення, що досліджує буття людини у світі через мову і розуміння:

- а) герменевтика; б) феноменологія; в) неопозитивізм;
- г) екзистенціалізм; д) прагматизм.

77. Засновником діалектики як теорії розвитку є:

- а) Платон; б) Гегель; в) Кіркєгор; г) Сковорода; д) Декарт.

78. Про яке поняття йде мова?

- а) ... не тільки повнота знань, але й моральна досконалість, внутрішня цілісність духу (В. Соловйов);
- б) А що таке ...? Хіба вона не є істинна краса? (Августин);
- в) Під ... розуміють не тільки розсудливість в справах, але також досконале знання всього того, що може пізнати людина (Р. Декарт);
- г) Адже ... – це одне з найпрекрасніших благ на світі (Платон);
- д) Кінець ... є кінець філософії (М. Бердяєв)?

79. Вчення про непізнаванність «речі в собі» (сутності речей) належить:

- а) Вольтеру; б) І. Канту; в) Гегелю; г) Дж. Бруно; д) Л. Фюрбаха.

80. Філософська концепція Г.С. Сковороди найбільш повно виявляється в таких основних вченнях:

- а) про життєве щастя людини та природу речей;
- б) про дві натури, три світи, про «сродну працю»;
- в) про три натури, два світи і «сродну працю»;
- г) про пошук ідеалу у сродній праці;
- д) про пізнання людиною самої себе.

81. Серед названих філософів назвіть тих, які представляли позицію:

1) емпіризму, 2) раціоналізму:

- а) Локк; б) Декарт; в) Спіноза; г) Лейбніц; д) Гоббс.

82. Особа – це:

- а) вродження якості кожного індивіда;
- б) продукт суспільних відносин;
- в) представник людського роду;
- г) сукупність властивостей характеру, темпераменту і вольових

зусиль;

д) суб'єкт права.

83. Хто із зазначених філософів не є прихильником «цивілізаційної концепції» суспільного розвитку?

а) К. Маркс; б) У. Ростоу; в) Н. Данилевський; г) А. Тойнбі;

д) О. Шпенглер.

84. Які школи представляють

1) давньоіндійську, 2) давньокитайську філософію?

а) конфуціанство, б) буддизм, в) даосизм, г) джайнізм,

д) чарвака –локаята.

85. Основним методом у релігійному світогляді є:

а) софістичний; б) догматичний; в) еkleктичний;

г) діалектичний; д) прагматичний.

86. Сукупність неповторних рис, які відрізняють індивіда від інших позначаються поняттям:

а) індивід; б) особа; в) людина; г) індивідуальність; д) персона.

87. Кордоцентризм як риса української філософії сформувався у період:

а) Київської Русі; б) козаччини; в) ХІХ століття; г) на початку ХХ століття; д) Києво-Могилянської академії.

88. Філософи Києво-Могилянської академії зосереджують увагу на відношенні:

а) Бог – Світ; б) Бог – Людина; в) Бог – природа;

г) Людина – Всесвіт; д) Бог – Космос.

89. Найзагальніша форма існування свідомості, як суб'єктивної реальності:

а) чуттєвість; б) ідеальність; в) психіка; г) інтенціональність;

д) раціональність.

90. Яке із суджень окреслює суть теорії пізнання Р. Декарта?

а) «існувати – означає бути сприйнятим»;

б) «мислю, отже існую»;

в) «у розумі немає нічого, чого б не було у відчуттях»;

г) «я знаю, що я нічого не знаю, але інші не знають навіть і того»;

д) «розум людини – це чиста дошка».

91. Вперше визначив людину як «суспільну тварину»:

а) Р. Декарт; б) Сенека; в) Аристотель; г) Августин;

д) Макіавеллі.

92. Система поглядів, які визначають розуміння світу, місце людини в ньому, ціннісні орієнтації та стратегії діяльності:

- а) точка зору; б) знання; в) світогляд; г) філософія;
- д) переконання.

93. Чому «Повість минулих літ» є пам'яткою філософської літератури?

- а) тому, що описує історичні події, б) тому, що включає події позачасової священної історії, в) тому, що осмислює буття, пояснює факти та світоглядні людські уявлення, шукає їх витoki і робить висновки.

г) тому, що показує ідеал суспільного життя;

д) тому, що переповідає основний сюжетний зміст Біблії.

94. Це не правильно, що І. Кант:

а) висунув одну з найпродуктивніших космологічних гіпотез;

б) розробив теорію Абсолютної ідеї;

в) сформулював категоричний імператив;

г) розглядав простір і час як апіорні форми чуттєвого споглядання.

д) розробив теорію антропологічного матеріалізму.

95. Глобальні проблеми – це:

а) проблеми, розв'язання яких ще не знайдено наукою;

б) проблеми, від розв'язання яких залежить життя людства;

в) проблеми, властиві країнам, що розвиваються;

г) екологічні проблеми;

д) демографічні проблеми.

96. Визначте позицію в якій вірно названі видатні представники українського романтизму?

а) А.І.Котляревський, М.Максимович, М.Гоголь;

б) Б.М.Шашкевич, Г.Сковорода, Т.Шевченко;

в) Т.Шевченко, Леся Українка, М.Гоголь;

г) М.Максимович, П.Юркевич, С.Гогоцький;

д) М.Драгоманов, О.Потебня, П.Куліш.

97. Які основні періоди еволюції середньовічної християнської філософії:

а) маевтика; б) патристика; в) критицизм; г) схоластика;

д) апологетика.

98. Представниками античного атомізму є:

а) Зенон; б) Платон; в) Демокрит; г) Епікур; д) Піррон.

99. Існування множинності початків буття обстоює:

а) агностицизм; б) плюралізм; в) емпіризм; г) монізм; д) дуалізм.

100. Яка концепція походження філософії стверджує, що філософія виникає в наслідок розвитку і накопичення знання?

а) міфогенна; б) еклектична; в) гносеогенна; г) діалектична;
д) «стрижневої доби».

101. З.Фройд виділив у людській психіці:

а) свідоме, передсвідоме, несвідоме; б) воно, Я, над – Я;
в) типове і архетипічне; г) індивідуальне несвідоме, колективне несвідоме, самість; д) аніма, анімус, персона.

102. Методологічна функція філософії полягає в тому, що:

а) філософія є типом світогляду;
б) філософія покликана досліджувати ефективність форм і методів людського пізнання;
в) філософія має безліч напрямків і шкіл;
г) філософія виробляє власну категоріальну систему;
д) філософія тісно пов'язана з наукою.

103. Основна категорія китайської філософії, яка означає спосіб функціонування Всесвіту як живого організму, досягнути гармонії з яким повинна кожна людина – це:

а) Янь; б) Інь; в) Дао; г) Де; д) Нірвана.

104. Визначте найбільш правильне тлумачення сутності людини:

а) суть людини закодована в генах і передається по спадковості при народженні людини;
б) суть людини є «ансамбль» всіх суспільних відносин;
в) суть людини твориться самим індивідом в процесі його життєдіяльності;
г) суть людини залежить від божої благодаті;
д) суть людини виявляється в її розумі.

105. Які принципи не належать до принципів філософського тлумачення пізнання:

а) принцип об'єктивності; б) принцип творчої активності;
в) принцип домінування віри над знанням; г) принцип практики;
д) принцип непізнаності.

106. Яке найперше завдання ставив перед філософією Сократ?

а) пізнати будову світу; б) навчати людину мислити;
в) виробити знання етичних принципів, якими повинні керуватися люди;
г) подолати смертність людини; д) пізнати Бога.

107. Котра із античних філософських шкіл стверджувала, що пізнати світ – це пізнати числа, що лежать в його основі?

- а) Стоїки; б) Піфагорійський союз; в) софісти; г) Елейська;
- д) Мілетська.

108. Англійський філософ Нового часу, який проголосив метою науки збільшення влади людини над природою, запропонував реформу наукового методу – очищення людського розуму від «ідолів», звернення до досвіду і експерименту – це:

- а) Ф.Бекон; б) Дж. Локк; в) Б.Спіноза; г) Р.Декарт;
- д) Г.В. Лейбніц.

109. Хто з представників неklasичної філософської думки вважав універсальною характеристикою людського існування свободу:

- а) Б.Рассел; б) Ж-П. Сартр; в) М. Фуко; г) Р.Декарт;
- д) Г. Гадамер.

110. Усе у світі визначено, людина абсолютно невилна, вважають представники:

- а) раціоналізму; б) фаталізму; в) волонтаризму; г) ірраціоналізму;
- д) діалектики.

111. В чому виявляється сутнісний взаємозв'язок свідомості і самосвідомості:

- а) тільки за допомогою самосвідомості людині відкриті та доступні дії її свідомості;
- б) за допомогою самосвідомості людина здатна відрізнати себе від інших людей;
- в) самосвідомість сприяє виробленню людської самоповаги;
- г) самосвідомість є усвідомленням власної свідомості;
- д) все перераховане.

112. Серед антропологічних потреб найсильнішою є потреба в:

- а) самореалізації; б) еволюції; в) пізнанні; г) відчуженні;
- д) діяльності.

113. Думка про те, що єдність історії людства не існує, а є тільки історія локальних цивілізацій, співвідноситься з:

- а) формаційним підходом; б) цивілізаційним підходом;
- в) марксистським підходом;
- г) культурологічним підходом;
- д) структуралістським підходом.

114. Автором 5 доведень буття Бога є:

- а) А.Августин; б) П.Абеляр; в) Т.Аквінський;

г) А.Кентерберійський; д) Д. Скотт.

115. Істина – це те, що «корисно» характеризує концепцію розуміння істини:

а) прагматичну; б) класичну; в) конвенційну; г) прагматичну; д) когерентну.

116. Концепцію надлюдини розробляв:

а) К.Маркс; б) А.Камю; в) Ф.Ніцше; г) Л.Фоєрбах;

д) М. Бердяєв.

117. Дискусія про універсалії в середньовічній філософії – це суперечка про співвідношення:

а) буття і мислення; б) людини і Бога; в) знання і віри;

г) одиничних речей і загальних понять цих речей;

д) людини і природи.

118. Хто з представників німецької класичної філософії розглядав філософію як відображення «духу епохи»?:

а) І. Кант; б) Ф. Шеллінг; в) Л. Фойєрбах; г) І. Фіхте; д) Г. Гегель.

119. Що з перерахованого є формами раціонального пізнання:

а) інтуїція; б) передбачення; в) поняття; г) осяяння; д) судження.

120. Виділіть поняття, які не характеризують способи подолання недостотності людського буття:

а) творчість;

б) комунікативність;

в) цінності;

г) відчуженість;

д) втеча від свободи.

6. Методичне забезпечення

1. Наконечна О. П. Методичні вказівки та плани семінарських занять з дисципліни «Філософія» для студентів всіх напрямів підготовки НУВГП денної форми навчання / [Електронний ресурс]. URL: <http://ep3.nuwm.edu.ua/id/eprint/13951>

2. Наконечна О. П. Силабус навчальної дисципліни «Філософія» для здобувачів вищої освіти ступеня «бакалавр», які навчаються за освітньо-професійною програмою «Архітектура та містобудування», галузі знань 019 «Архітектура та будівництво». Рівне : НУВГП. 2022.

3. Наконечна О. П. Методичні рекомендації до вивчення теми: «Філософська думка України» на семінарських заняттях з дисципліни «Філософія» для студентів всіх напрямів підготовки

НУВГП / [Електронний ресурс]. URL: <http://ep3.nuwm.edu.ua/2728/1/06-07-144.pdf>

4. Наконечна О. П. Методичні рекомендації до вивчення теми «Пізнання як філософська проблема» на семінарських заняттях з дисципліни «Філософія» для студентів усіх спеціальностей НУВГП денної форми навчання / [Електронний ресурс]. URL: <http://ep3.nuwm.edu.ua/7470/1/06-07-153.pdf>

7. Література

Базова

1. Баумейстер А. Вступ до філософських студій, або Інтелектуальні подорожі до країни філософії : наук. посіб. Київ : Мала академія Наук України, 2017.
2. Петрушенко В. Філософія. Вступ до курсу. Історія світової та української філософії. Фундаментальні проблеми сучасної філософії. Львів : Львівська політехніка, 2019.
3. Філософія : підручник / М. Фюрст, Ю. Тринке пер. з нім. В. Кебуладзе. Вид. 2-е. Київ : Дух і Літера, 2019.
4. Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення) : навч. посіб. / За ред. Л. В. Губерського. К. : Знання, 2009.
5. Філософія : мислителі, ідеї, концепції : підручник / В. Г. Кремень, В. В. Ільїн. Київ : Книга, 2005. 528 с. / [Електронний ресурс]. URL: <https://kafedrafil.files.wordpress.com/2012/09/kremen.pdf>

Допоміжна

1. Горський В. С. Історія української філософії : навч. посіб. К. : Наукова думка, 2001.
2. Історія української філософії : навчальний посібник / Русин М. Ю., Огородник І. В. та ін. / К. : ВПЦ "Київський університет", 2008.
3. Історія філософії : підручник / За ред. В. І. Ярошовця. Київ, 2002.
4. Кримський С. Б. Запити філософських смислів. Київ, 2003.
5. Наконечна О. П. Концепт філософської культури у контексті самовизначення української та російської філософії. *Російська філософія: історія, методологія, життя*. Вип.10. Полтава, 2011. С. 135–141.

6. Наконечна О. П. Співвідношення філософії та мистецтва : сучасний контекст. *Актуальні проблеми духовності*. Вип.8. Кривий Ріг, 2007.
7. Наконечна О. П. *Філософія та релігія як типи духовності*. Вісник товариства російської філософії при Українському філософському фонді. Полтава, 2007. С. 71–81.
8. Наконечна О. П. Філософія як мудрість і життєтворчість. *Науковий вісник Чернівецького університету. Філософія*. Вип. 706-707. Чернівці, 2014. С. 84–88.
9. Наконечна О. П. Філософська культура у вимірі ідентичності. *Наукові записки : Серія «Філософія»*. Острог : вид-во Національного університету «Острозька академія», 2015. Вип.17. С. 56–61.
10. Нестеренко В. Г. Вступ до філософії: онтологія людини : навч. посіб. Київ, 1995.
11. Сучасна зарубіжна філософія. Течії та напрями. Київ, 1996.
12. Табачковський В. Г. У пошуках невтраченого часу (Нариси про творчу спадщину українських філософів-шестидесятників). Київ, 2002.
13. Читанка з історії філософії. Кн. 1. Київ, 1992.
14. Читанка з історії філософії. Кн. 6: Зарубіжна філософія. Київ, 1996.
15. Філософія [Електронний ресурс] : навч. посіб. / Ю. М. Вільчинський, Л. В. Северин-Мрачковська, О. Б. Гаєвська та ін. Київ : КНЕУ, 2019. 368 с.
16. Ящук Т. І. Філософія історії : Курс лекцій : навч. посіб. К. : Либідь, 2004.

Інформаційні ресурси

1. Сайт Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського
URL: <http://www.nbuv.gov.ua>
2. Електронний каталог Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. URL: <http://library.nakkim.edu.ua>

3. Електронний каталог бібліотеки філософського факультету Київського національного університету ім. Т. Г. Шевченка. URL: http://philosophy.univ.kiev.ua/ua/view/lib_cat_ph/6/6/6
4. Методичні матеріали факультету історії та філософії Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. URL: <http://www.philosophy.onu.edu.ua/newsite/method.htm>